

पठतु संस्कृतम्

शिक्षा

व्याकरणम्

शतृ-प्रत्ययः - स्त्रीलिङ्गः

शतृ-प्रत्ययः - स्त्रीलिङ्गः

महिला नमन्ती श्लोकं वदति

बालिका गच्छन्ती गीतं शृणोति

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः - प्रथमा-विभक्तिः

पठन्ती पठन्त्यौ पठन्त्यः

- छात्रा पठति। छात्रा लिखति।
छात्रा **पठन्ती** लिखति।
- छात्रे पठतः। छात्रे लिखतः।
छात्रे **पठन्त्यौ** लिखतः।
- छात्राः पठन्ति। छात्राः लिखन्ति।
छात्राः **पठन्त्यः** लिखन्ति।

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

ईकारान्तः स्त्रीलिङ्गः 'पठन्ती' शब्दः ◀ नदी शब्दवत्			
	ए.व.	द्वि.व.	ब.व.
प्र. वि.	पठन्ती	पठन्त्यौ	पठन्त्यः
द्वि. वि.	पठन्तीम्	पठन्त्यौ	पठन्तीः
तृ. वि.	पठन्त्या	पठन्तीभ्याम्	पठन्तीभिः
च. वि.	पठन्त्यै	पठन्तीभ्याम्	पठन्तीभ्यः
प. वि.	पठन्त्याः	पठन्तीभ्याम्	पठन्तीभ्यः
ष. वि.	पठन्त्याः	पठन्त्योः	पठन्तीनाम्
स. वि.	पठन्त्याम्	पठन्त्योः	पठन्तीषु
सम्बो. प्र.	हे पठन्ति	हे पठन्त्यौ	हे पठन्त्यः

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः अम्बा बालिकाम् आहवयति

अम्बा पठन्तीं बालिकाम् आहवयति ।
अम्बा पश्यन्तीं बालिकाम् आहवयति ।
अम्बा उपविशन्तीं बालिकाम् आहवयति ।
अम्बा खादन्तीं बालिकाम् आहवयति ।
अम्बा हसन्तीं बालिकाम् आहवयति ।

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः अम्बा बालिकाम् आहवयति

अम्बा पठन्त्यौ बालिके आहवयति ।

अम्बा उपविशन्त्यौ बालिके आहवयति ।

अम्बा हसन्त्यौ बालिके आहवयति ।

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः अम्बा बालिकाः आह्वयति

अम्बा पठन्तीः बालिकाः आह्वयति ।

अम्बा उपविशन्तीः बालिकाः आह्वयति ।

अम्बा हसन्तीः बालिकाः आह्वयति ।

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

द्वि. वि.

पठन्तीम्

पठन्त्यौ

पठन्तीः

यच्छति

स्मरति

वहति

ताडयति

नृत्यति

शृणोति

बध्नाति

रोदिति

शक्नोति

जानाति

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

राधा कृष्णं नमति ।

कृष्णः राधां पश्यति ।

कृष्णः राधया सह गच्छति ।

कृष्णः राधायै पुष्पं ददाति ।

राधायाः कृष्णः पुष्पं स्वीकरोति ।

राधायाः सखी गोपिका ।

राधायां कृष्णः स्निहयति ।

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

तिष्ठन्ती राधा कृष्णं नमति ।

कृष्णः तिष्ठन्तीं राधां पश्यति ।

कृष्णः तिष्ठन्त्या राधया सह गच्छति ।

कृष्णः तिष्ठन्त्यै राधायै पुष्पं ददाति ।

तिष्ठन्त्याः राधायाः कृष्णः पुष्पं स्वीकरोति ।

तिष्ठन्त्याः राधायाः सखी गोपिका ।

तिष्ठन्त्यां राधायां कृष्णः स्निहयति ।

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

फलानि खादन्तीः^१ वानरीः दृष्ट्वा बालिकाः हसितवत्यः

^{११}आगच्छन्त्याः व्याघ्र्याः मृगाः भीताः

^८नृत्यन्त्यै इदं पारितोषिकं दीयताम् ।

नृत्यन्त्याः मयूर्याः पदविन्यासं पश्य ।

चित्रं पश्यन्त्यै बालिकायै तत् चित्रं रोचते ।

जल्पन्तीनां^{१३} कर्मकरीणां दर्शनेन स्वामी कुपितः

^{१०}स्फुरन्त्याः विद्युतः प्रकाशः आगतः ।

सम्यक् पठन्तीषु एतासु का प्रथमं स्थानं प्राप्नुयात्

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

I. अधस्तनशब्दानां सूचितविभक्तिसम्बद्धानि एकवचनान्तानि रूपाणि लिखत ।

उदा - पिबन्ती सीता - (चतुर्थी) - पिबन्त्यै सीतायै

१. स्खलन्ती वृद्धा - (सप्तमी) स्खलन्त्यां वृद्धायाम्

२. परिशीलयन्ती अध्यापिका - (पञ्चमी) परिशीलयन्त्याः अध्यापिकायाः

३. इच्छन्ती शारदा - (षष्ठी) ... इच्छन्त्याः शारदायाः ,

४. हसन्ती मातामही - (सप्तमी) . हसन्त्यां मातामह्याम् ...

५. पतन्ती पेटिका - (तृतीया) पतन्त्या पेटिकया

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

६. स्थापयन्ती वैद्या - (चतुर्थी) .. स्थापयन्त्यै वैद्यायै
७. स्पृशन्ती पुत्री - (तृतीया) स्पृशन्त्या पुत्र्या
८. अवतरन्ती धेनुः - (तृतीया) अवतरन्त्या धेन्वा
९. नृत्यन्ती पौत्री - (चतुर्थी) नृत्यन्त्यै पौत्र्यै
०. गणयन्ती अधिकारिणी - (षष्ठी) गणयन्त्याः अधिकारिण्याः

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

बहुवचनान्तरूपाणि

१. प्रवहन्त्यै नद्यै - प्रवहन्तीभ्यः नदीभ्यः
२. निर्वहन्त्याः भगिन्याः (ष) - निर्वहन्तीनां भगिनीनाम् ।
३. स्मरन्त्या शिक्षिकया - स्मरन्तीभिः शिक्षिकाभिः
४. रक्षन्ती माता - रक्षन्त्यः मातरः
५. सृजन्त्यां देव्याम् - सृजन्तीषु देवीषु

शतृ-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

बहुवचनान्तरूपाणि

६. कोपयन्त्या सख्या - ... कोपयन्तीभिः सखीभिः
७. सूचयन्त्याः निर्वाहिकायाः (पं) - ... सूचयन्तीभ्यः निर्वाहिकाभ्यः
८. शृण्वत्यै मन्त्रिण्यै - ... शृण्वतीभ्यः मन्त्रिणीभ्यः
९. अलङ्कुर्वत्यां वध्वाम् - ... अलङ्कुर्वतीषु वधूषु
१०. जानत्याः विद्यार्थिन्याः (पं) - ... जानतीभ्यः विद्यार्थिनीभ्यः

शत-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

उदा - श्लोकं पठन्तीः बालिकाः अहम् आह्वयामि । (पठन्त्यः)

१. ...^१धावन्तीं^१ हरिणीं रामः अनुसृतवान् । (धावन्ती)

२. तृणानि चरन्तीः^{२,३} ... धेनूः गोपालः रक्षति । (चरन्त्यः)

३. आगच्छन्त्याः^{५.५.१} परीक्षायाः^{५.१} तस्याः^{६.१} भीतिः । (आगच्छन्ती)

४. शिरोवेदनां जनयन्तीभ्यः^{५.३} वार्ताभ्यः सः जुगुप्सते । (जनयन्त्यः)

५. सहोदरस्य वचनं शृण्वत्या^{३.१} गोभया उच्चैः हसितम् । (शृण्वती)

६. दीर्घवाक्यं लिखन्तीभिः^२ ताभिः दोषः कृतः । (लिखन्त्यः)

७. उपविशन्त्याः^{६.१} महिलायाः मनः शुद्धम् अस्ति । (उपविशन्ती)

शत-प्रत्ययः स्त्रीलिङ्गः

८. नृत्यन्तीनां^{६.३} विद्यार्थिनीनां शिक्षकः आगतवान् । (नृत्यन्त्यः)
९. मार्गे क्रीडन्त्यै^{४.१} अनुजायै कन्दुकं न ददातु । (क्रीडन्ती)
१०. स्वगृहं गच्छन्तीभ्यः^{४.३} प्रतिवेशिनीभ्यः माता कुङ्कुमं दत्तवती । (गच्छन्त्यः)
११. असत्यं कथयन्त्यां^{७.१} तस्यां मम विश्वासः नास्ति । (कथयन्ती)
१२. पाठं स्मरन्तीषु^{७.३} तासु भूमिका बुद्धिमती । (स्मरन्त्यः)
१३. अध्यापिका उत्तरं जानतीः^{२.३} विद्यार्थिनीः पृष्ठवती । (जानत्यः)
१४. कार्यं कुर्वतीषु^{७.३} कर्मकरीषु भवत्याः कोपः अनुचितः । (कुर्वत्यः)
१५. वार्ता शृण्वतीभिः^{३.३} कार्यकर्त्रीभिः सन्तोषः अनुभूतः । (शृण्वत्यः)
- कर्मणी

सन्धिः

सन्धिः

जश्त्व-सन्धिः

क् ख् ग् घ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ग्
च् छ् ज् झ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ज्
ट् ठ् ड् ढ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ड्
त् थ् द् ध् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = द्
प् फ् ब् भ् + स्वराः / मृदु-व्यञ्जनानि = ब्

श्चुत्व-सन्धिः

स्	श्	श्
त थ द ध न	च छ ज झ ञ	च छ ज झ ञ

ष्टुत्व-सन्धिः

स्	ष्	ष्
त् थ् द् ध् न्	ट् ठ् ड् ढ् ण्	ट् ठ् ड् ढ् ण्

वाक् + ईशः = वागीशः
कुर्यात् + रामः = कुर्याद्रामः

सत् + चित् = सच्चित्
हरिस् + शेते = हरिश्शेते
उत् + जीवयति = उज्जीवयति

बृहत् + टीका = बृहट्टीका
दलास् + षट् = दलाष्षट्
पतत् + डमरुकम् = पतड्डमरुकम्

अनुस्वार-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरं "म्" (मकारः)

परपदस्य आदि-अक्षरं - स्वरः	परपदस्य आदि-अक्षरं - व्यञ्जनम्
म् (मकारः) एव	म् (मकार) स्थाने अनुस्वारः

इदम् अब्रवीत् = इदम् अब्रवीत्

सत्यम् ब्रूयात् = सत्यं ब्रूयात्

परसवर्ण-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् अनुस्वारः

परपदस्य आदि-अक्षरं - वर्गीय-व्यञ्जनम्

वर्गस्य-अनुनासिका

अं + डम् = अण्डम्

सं + धिः = सन्धिः

पदान्ते अनुस्वारः

पदान्ते त-वर्गः

परपदस्य आदि-अक्षरं - लकारः

परपदस्य आदि-अक्षरं - लकारः

सं + लापः = सँल्लापः

तत् + लयः = तल्लयः

पदान्ते अनुस्वारः

धर्मं + चर = धर्मञ्चर / धर्मं चर

चत्र्व-सन्धिः

क् ख् च् छ् ट् ठ् त् थ् प् फ् श् ष् स्

क् ख् ग् घ् + कर्कश-व्यञ्जनानि = क्

च् छ् ज् झ् + कर्कश-व्यञ्जनानि = च्

ट् ठ् ड् ढ् + कर्कश-व्यञ्जनानि = ट्

त् थ् द् ध् + कर्कश-व्यञ्जनानि = त्

प् फ् ब् भ् + कर्कश-व्यञ्जनानि = प्

सद् + कारः = सत्कारः

विपद् + कालः = विपत्कालः

सम्पद् + समयः = सम्पत्समयः

उद् + पन्नः = उत्पन्नः

अनुनासिक-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् वर्गीय-व्यञ्जनम्

परपदस्य आदि-अक्षरं - अनुनासिका

वर्गस्य-अनुनासिका

वाक् + मयम् = वाङ्मयम्
षट् + मुखः = षण्मुखः
जगत् + नाथः = जगन्नाथः

डमुडागम-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् इ ण् न्
तस्मात् पूर्वं ह्रस्व-स्वरः

परपदस्य आदि-अक्षरं - स्वरः

आगम इ ण् न्

सर्वस्मिन् + अपि	=	सर्वस्मिन्नपि
हसन् + आह	=	हसन्नाह
उदङ् + इह	=	उदङ्ङिह

डमुडागम-सन्धिः

१. सर्वस्मिन्नपि = सर्वस्मिन् + अपि
२. रुदन्नागतः = रुदन् + आगतः
३. अस्मिन्नौषधे = अस्मिन् + औषधे
४. गच्छन्नस्ति = गच्छन् + अस्ति
५. एतस्मिन्नेव = एतस्मिन् + एव
६. हसन्नवदत् = हसन् + अवदत्
७. कुर्वन्नेव = कुर्वन् + एव
८. अगच्छन्निति = अगच्छन् + इति
९. तस्मिन्नविश्वासः = तस्मिन् + अविश्वास
१०. पूर्वस्मिन्नध्याये = पूर्वस्मिन् + अध्याये

ङमुडागम-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम्
ङ् ण् न्
तस्मात् पूर्वं ह्रस्व-स्वरः

परपदस्य
आदि-अक्षरं -
स्वरः

आगम
ङ् ण् न्

पश्यन् + एव

पश्यन्नेव

कस्मिन् + एतत्

कस्मिन्नेतत्

अभवन् + एव

अभवन्नेव

श्रीमन् + अम्बरीष

श्रीमन्नम्बरीष

पठन् + आसीत्

पठन्नासीत्

ङमुडागम-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम्
ङ् ण् न्
तस्मात् पूर्वं ह्रस्व-स्वरः

परपदस्य
आदि-अक्षरं -
स्वरः

आगम
ङ् ण् न्

शर्मन्नितः

आसन्नासनानि

एतस्मिन्नङ्गणे

अपरस्मिन्नहनि

विद्यार्थिन्नागच्छ

शर्मन् + इतः

आसन् + आसनानि

एतस्मिन् + अङ्गणे

अपरस्मिन् + अहनि

विद्यार्थिन् + आगच्छ

ङमुडागम-सन्धिः

पूर्वपदस्य अन्तिमाक्षरम् ङ् ण् न्
तस्मात् पूर्वं ह्रस्व-स्वरः

परपदस्य आदि-अक्षरं - स्वरः

आगम ङ् ण् न्

सर्वस्मिन् + अपि = सर्वस्मिन्नपि
हसन् + आह = हसन्नाह
उदङ् + इह = उदङ्ङिह